

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ КАТЕГОРІЇ “МАТЕРІАЛЬНО- ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ’ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ”

**ТАРАСЕНКО Антоніна Валеріївна - аспірант Національної академії
Служби безпеки України**

УДК 355.41:351.863

В статті досліджуються наукові підходи до визначення змісту категорії “матеріально-технічне забезпечення суб’єктів сектора безпеки та оборони України”. Проаналізовані проблеми понятійно-категоріального апарату в цій сфері та пропонується шлях їх вирішення.

Ключові слова: матеріально-технічне, тилове, технічне, ресурсне забезпечення, логістика, матеріально-технічні засоби, правове регулювання.

Постановка проблеми

Формування незалежної України як демократичної, соціальної та правової держави неможлива без ефективної системи військових формувань. У зв’язку з цим, велике значення має подальше вдосконалення їх діяльності в цілому та матеріально-технічного забезпечення зокрема. Вирішення цих завдань потребує наукових досліджень проблемних питань у цій сфері серед яких визначення дефініції “матеріально-технічне забезпечення”.

Відповідно до ст. 3 Закону України “Про оборону України”, пріоритетами є такі складові підготовки держави до оборони в мирний час: формування та реалізація воєнної, воєнно-економічної, військово-технічної та військово-промислової політики держави; забезпечення Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, та правоохоронних органів підготовленими кадрами, озброєнням, військовою та іншою технікою, продовольством, речовим

майном, іншими матеріальними та фінансовими ресурсами [1, ст. 3].

У зарубіжних державах завданням військових формувань є впровадження сучасних підходів до матеріально-технічного забезпечення (далі – МТЗ) військ (сил), мобільність та здатність оперативно реагувати на врегулювання кризових ситуацій, а стан МТЗ розглядається як один із головних факторів, що визначає успіх в операціях. У розбудові систем забезпечення збройних формувань цих країн превалюють тенденції до централізації управління забезпеченням військ (сил) та їх дій, ліквідації проміжних ланок систем постачання та обтяжливої забезпечувальної інфраструктури у військовій структурі [2].

З огляду на вищезазначене, важливим питанням є визначення поняття “матеріально-технічне забезпечення”, оскільки серед науковців немає єдиного підходу як щодо тлумачення цього терміна, так і змісту видів забезпечення. Зокрема, більшість суб’єктів сектору безпеки й оборони для назви заходів, спрямованих на постачання необхідного майна, побутове обслуговування, медичне забезпечення тощо використовують термін “тилове забезпечення”. Заходи, спрямовані на забезпечення потрібною спецтехнікою, обладнанням, боєприпасами, спеціальними засобами тощо, а також підтримання технічної готовності формувань цих об’єктів, прийнято називати “технічним забезпеченням” [3, с. 738].

Натомість, про важливість питань МТЗ оперативно-службових цілей та завдань суб'єктів сектору безпеки й оборони України в сучасних умовах свідчать такі чинники:

– МТЗ суб'єктів сектору безпеки й оборони України є основним компонентом належного виконання співробітниками своїх функціональних обов'язків;

– йому належить провідна роль у досягненні оперативно-службових цілей, реалізації спеціальних можливостей військових формувань;

– воно є визначальним елементом управління суб'єктів сектору безпеки й оборони країни.

На сьогодні необхідно провести комплекс заходів щодо створення серед суб'єктів сектору безпеки й оборони України централізованої моделі МТЗ, що забезпечувала б перехід до ефективної системи МТЗ військових формувань з урахуванням принципу достатності, економічних і фінансових можливостей держави, мінімальних витрат на її функціонування та подальшого розмежування функцій між самостійними підрозділами, що здійснюють матеріально-технічне забезпечення військових формувань.

Аналіз наукових джерел, присвячених МТЗ військових формувань України, свідчить, що це питання висвітлюється недостатньо, зокрема лише в аспектах структури і завдань ЗСУ з відбиття агресії та без урахування можливості спільних дій суб'єктів сектору безпеки й оборони країни для нейтралізації кризових ситуацій [4, 5, 13, 14, 15, 17].

Метою статті є аналіз проблемних питань понятійно-категоріального апарату та визначення поняття “матеріально-технічне забезпечення”.

Правильність визначення залежить не лише від його точного словесного вираження, а й від повноти змісту поняття. Ці дві умови технічно необхідні в кожному визначенні [6, с. 314].

Якщо мову вести про технічне забезпечення військ, зокрема сухопутних, то його розглядають як комплекс заходів, спрямованих на своєчасне забезпечення військ озброєнням, технікою, боеприпасами і

воєнно-технічним майном; підтримання озброєння і техніки в постійній готовності до застосування, надійної роботи у різних умовах, а також швидке їх відновлення; вид забезпечення бойових дій військ [7, с. 738].

Дослідження окремих джерел показало, що тилове забезпечення військ розглядається як: комплекс заходів, спрямованих на задоволення матеріальних, транспортних, побутових та інших потреб військ (сил) з метою підтримання їх у бойовій готовності для ведення бойових дій або вирішення повсякденних завдань; вид забезпечення бойових дій військ (сил).

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін “тил” має значення: “задня, зворотна частина, сторона чого-небудь” [8, с. 1449], натомість, термінів “тилове” і “матеріально-технічне забезпечення” не визначено.

Немає чіткого тлумачення цих термінів у законодавстві. Так, у ст. 24 Закону України “Про міліцію” лише зазначено, що матеріально-технічне забезпечення “здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів, які надходять на підставі договорів від міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян, а також інших джерел, не заборонених законодавством” [9, ст. 24]. Відповідно до ст. 18 Закону України “Про Службу безпеки України”, використовуються термін “матеріально-технічне забезпечення”, що визначає основні завдання забезпечення органів та підрозділів СБ України необхідними матеріально-технічними засобами для ефективного виконання своїх функціональних обов'язків [10, ст. 18].

У кодексах, як правило, визначення відсутні. Проте з причини найбільшої доступності кодексу для населення інколи легальні визначення можуть виявитися необхідними, а для юристів легальні визначення не мають цієї необхідності [6, с. 314].

Однак на сьогодні існує низка проблемних питань, що потребують вирішення насамперед, шляхом удосконалення правового регулювання з цією метою, на думку

автора, необхідно ввести єдиний термін “матеріально-технічне забезпечення”.

Для визначення змісту матеріально-технічного та інших видів забезпечення важливо розглянути їх складову – організацію забезпечення, оскільки складовими системи матеріально-технічного забезпечення будь-якого рівня підпорядкованості є система управління таким забезпеченням та виконавча система, основою якої є сили й засоби матеріально-технічного забезпечення. Організаційно сили й засоби матеріально-технічного (технічного й тилового) забезпечення – це установи, підприємства, арсенали, бази, склади, частини та підрозділи матеріально-технічного забезпечення [5, с. 26].

Так, організація тилового забезпечення бойових дій передбачає більш широкий спектр заходів, ніж організація матеріального забезпечення, а саме: підготовку тилу; визначення порядку розміщення і переміщення його сил та засобів; вибір, обладнання, підтримання в належному стані шляхом підвезення та евакуації; підготовку та організацію централізованого використання транспортних засобів для забезпечення всіх видів військових перевезень; проведення тилової розвідки; підготовку і здійснення захисту, охорони та оборони тилових об'єктів тощо.

На нашу думку, організація технічного забезпечення включає: забезпечення підрозділів озброєнням, технікою та технічним майном, організацію їх технічно правильної експлуатації, відновлення її після бойових пошкоджень тощо. При цьому відновлення озброєння і техніки охоплює: технічну розвідку, евакуацію, ремонт і приведення відремонтованих (евакуйованих) зразків у готовність для застосування. У чинних відомчих документах Міністерства внутрішніх справ України (далі – МВС України) з організації служби формувань внутрішніх справ [11, с. 4], що були розроблені у перше десятиріччя пострадянського періоду, застосовуються традиційні назви видів забезпечення – тилове і технічне. Починаючи з 2003 р. у системі МВС України, вживається термін “матеріально-технічне забезпечення” [12]. У проекті Статуту

внутрішніх поняття “тилове” і “технічне забезпечення” ідентифікуються, але в межах загального розділу “Логістика”.

Варто констатувати, що у науковій літературі матеріальне, технічне та фінансове забезпечення МВС України визначено як систему товарно-грошових і господарських відносин, що виникають, з одного боку, між службами МВС України, органами влади, підприємствами, організаціями, фізичними особами, з іншого – органами внутрішніх справ та їх підрозділами у процесі централізованого постачання матеріальних, технічних і військових ресурсів (сировини, палива, обладнання, речового майна, зброї, боєприпасів і матеріалів); виконання договорів купівлі-продажу (оптова торгівля), реалізація фондів, комісійний й роздрібний продаж продуктів і засобів виробництва; надання матеріально-технічної допомоги та фінансування їх діяльності” [13, с. 17].

Науковець М. Ільницький стверджує, що фінансове забезпечення та матеріально-технічне постачання правоохоронних органів України є комплексною проблемою, тому вирішення її потребує вдосконалення національного законодавства, чітко відпрацьованого нормативно-правового регулювання, що дозволить їм належним чином розвиватися та успішно виконувати завдання, поставлені державою і народом [14].

За своєю суттю зазначені визначення відіграють своєрідну роль формул, підбиття підсумків, оскільки здобутий результат особливо потребує вираження нового поняття [6, с. 314]. Тому пропонуємо “матеріально-технічне забезпечення суб'єктів сектору безпеки й оборони” визначати як комплекс правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів, спрямованих на досягнення своєчасного, повного та належного централізованого забезпечення цих суб'єктів необхідними фінансовими, матеріально-технічними засобами (спецтехнікою, озброєнням, паливом, речовинами, обладнанням (зокрема і медичним), автотранспортом, речовим майном, роботами та послугами, а також продуктами харчування), їх фінансування, планування (прогнозування потреби), норми належності, закупівля, укладення та виконання договорів купівлі-

продажу, розподіл, постачання, отримання (в тому числі благодійна допомога), ремонт і списання, контроль, створення запасів та їх облік для максимально ефективної реалізації виконання цими органами покладених функцій та завдань.

Зазначаємо, що у ЗСУ під час формування системи матеріально-технічного забезпечення [15] враховано досвід тих країн, де системи тилового і технічного забезпечення об'єднані в єдиний вид забезпечення – матеріально-технічне, що дає змогу значно скоротити чисельний апарат управління різними видами забезпечення і, головне, більш оперативно вирішувати завдання щодо ведення операцій (бойових дій). Зокрема, відповідно до директиви Міністра оборони України від 25.05.2004 р. № Д-15 [16], необхідно здійснити поступовий перехід до принципово нової системи матеріально-технічного забезпечення ЗСУ (далі – МТЗ ЗСУ) – реалізувати сумісність нової системи МТЗ ЗСУ із системами логістики збройних сил держав-членів НАТО. Створення нової системи МТЗ планували здійснити шляхом інтеграції існуючих структур технічного, тилового та медичного забезпечення за територіальним принципом. У Державній програмі розвитку ЗСУ на 2006-2011 рр. було окреслено напрями розвитку системи МТЗ ЗСУ шляхом упровадження аутсорсингу з питань надання послуг цивільними підприємствами, фірмами й організаціями або державними підприємствами Міністерства оборони України [17].

Постановою Кабінету Міністрів України від 20.02.2013 р. № 120 “Про затвердження Порядку розроблення, освоєння та випуску нових видів продукції оборонного призначення, а також припинення випуску існуючих видів такої продукції”, затверджено Порядок розроблення, освоєння та випуску нових видів продукції оборонного призначення тощо. Проаналізувавши п. 23 зазначеної Постанови, пропонуємо розробити для всіх військових формувань внутрішній нормативний документ, який би регулював прийняття розроблених (модернізованих) зразків техніки на озброєння на основі принципу єдиноначальності та колегіальності вироблення рішень [18].

В аспекті питання, що розглядається, окреслимо еволюцію змісту терміну “логістика” як інтегрованої назви для тилового та технічного видів забезпечення. У ХІХ ст. під логістикою розуміли мистецтво управління пересуванням військ як на далеку, так і на близьку відстань від ворога організацію їх тилового забезпечення. Під час Другої світової війни армія США широко застосовувала логістичні прийоми для організації взаємодії між підприємствами військово-промислового комплексу, транспортом і постачанням армії для своєчасного та систематичного забезпечення армії зброєю, паливно-мастильними матеріалами і продуктами харчування в необхідній кількості.

Науковці називають логістику “новою філософією управління”, “третім шляхом раціоналізації” [19, с. 10]. Однак, на думку автора, не можна повністю погодитися з думкою В. Мюллера про те, що логістика – це “техніка штабної служби, розрахунки тилу, техніка перевезень і постачання” [20]. Також дискусійним є визначення К. Ганшиної, яка обґрунтовує логістику як “матеріально-технічне забезпечення, організацію тилу і постачання” [21].

Автор підтримує підхід Л. Миротіної та В. Сергєєвої, відповідно до якого логістика в широкому значенні вивчає управління матеріальними потоками, пов'язаними з ними фінансами, інформацією та персоналом, у визначеній мікро-, мезо- і макроекономічній системах для досягнення поставленої перед нею мети з оптимальними витратами ресурсів; у вузькому розумінні – є інструментарієм інтегрованого управління матеріальними потоками і пов'язаними з ними фінансовими, інформаційними та кадровими, що сприяють досягненню мети з оптимальними витратами ресурсів. При цьому об'єктом дослідження й управління в логістиці є матеріальні потоки (вони є основними), а супутніми – фінансові, інформаційні та кадрові; предметом дослідження – оптимізація ресурсів у певній економічній системі під час управління основними і супутніми потоками [22, с. 21].

Отже, логістика – це не тільки матеріально-технічне забезпечення, організація

тилу і постачання. Термін “логістика” та “матеріально-технічне забезпечення”, не є синонімами. Він, насамперед, визначає процес правового регулювання управління підготовкою, плануванням, постачанням, контролем, раціональним, своєчасним та системним забезпеченням споживача (до кінцевого споживання замовника), заявленими матеріальними, фінансовими, інформаційними (обробка певної інформації), кадровими потоками, а також організацію процесу транспортування, передачі, зберігання (склад) відповідних ресурсів.

На жаль, в Україні, не створено подібні потужні системи постачання. Через економічні проблеми обсяги МТЗ військових формувань є недостатніми, що унеможливує адекватну протидію в зазначених напрямках державних інтересів та спричиняє велику плінність кадрів, перевантаження, погіршення якості роботи персоналу та втрату професіоналів.

Досліджуючи питання дефініції МТЗ, можна констатувати, що дане поняття є однією з найбільш гострих, складних як правових, так і управлінських проблем у військових формуваннях, оскільки від своєчасного і комплексного забезпечення суб'єктів сектору безпеки й оборони МТЗ залежать їх мобільність, ритмічність та якісне виконання функціональних обов'язків, вчасне використання вітчизняної спецтехніки й інших оперативних засобів для забезпечення безпеки держави, а отже, – стійка, чітка та збалансована діяльність суб'єктів сектору безпеки й оборони України.

Висновки

Таким чином, тилове й технічне забезпечення є складовими матеріально-технічного забезпечення; термін “логістика” не є синонімом до поняття “матеріально-технічне забезпечення”; доцільно в нормативно – правових актах для означення матеріально-технічного, тилового, ресурсного забезпечення, логістики тощо, вживати єдине поняття – “матеріально-технічне забезпечення”. Пропонуємо під “матеріально-технічним забезпеченням” розуміти як комплекс правових, організаційних, наукових,

фінансових та інших заходів, спрямованих на досягнення своєчасного, повного та належного централізованого забезпечення цих суб'єктів необхідними фінансовими, матеріально-технічними засобами (спецтехнікою, озброєнням, паливом, речовинами, обладнанням (зокрема і медичним), автотранспортом, речовим майном, роботами та послугами, а також продуктами харчування), їх фінансування, планування (прогнозування потреби), норми належності, закупівля, укладення та виконання договорів купівлі-продажу, розподіл, постачання, отримання (в тому числі благодійна допомога), ремонт і списання, контроль, створення запасів та їх облік для максимально ефективної реалізації виконання цими органами покладених функцій та завдань.

Література

1. Закон України “Про оборону України” від 06.12.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9 – Ст. 106.
2. Справочник по тыловому обеспечению НАТО [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.logistics.hndbk.ru>.
3. Военный энциклопедический словарь / гл. ред. Н. В. Огарков. – М. : Воениздат, 1984. – 863 с.
4. Іщенко О. В. Орган управління системою матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України, яким йому бути? / О. В. Іщенко. – [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.defpol.org.ua>.
5. Романченко І. С. Погляди на розвиток системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України: [текст] / І. С. Романченко, В. О. Шуєнкін // Наука і оборона. – 2007. – № 4 – С. 22 – 27.
6. Кельман М.С. Юридична наука: проблеми методології: [Монографія] М.С. Кельман – Тернопіль: ТзоВ “Терно-граф”, 2011. – 492 с.
7. Советская военная энциклопедия / гл. ред. Н. В. Огарков. – М. : Воениздат, 1976 – 1980. – Т. 8. – 1980. – 678 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад., голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2007. – 1736 с.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено наукові підходи до визначення змісту категорії “матеріально-технічне забезпечення суб’єктів сектору безпеки й оборони України”. Проаналізовано проблеми понятійно-категоріального апарату в цій сфері та запропоновано шляхи їх вирішення.

SUMMARY

In the paper various views on the definition of the ‘logistical support of the security and defense sector subjects of Ukraine’ are investigated. The problems of categories and concepts in this sphere are analyzed; the ways to resolve these problems are offered.

9. Закон України “Про міліцію” від 20.12.1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 4. – Ст. 20.

10. Закон України “Про Службу безпеки України” від 25.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – С. 382.

11. Статут бойової служби військ внутрішньої та конвойної охорони. – К. : Головне управління внутрішніх військ МВС України, 1994. – 284 с.

12. Наказ МВС України від 11.11.2003 р. № 1345 “Настанова про дії органів, підрозділів внутрішніх справ, з’єднань, військових частин внутрішніх військ, вищих навчальних закладів МВС України з ліквідації масових заворушень”.

13. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України / Бандурка О. М. – Харків, 2004. – 780 с.

14. Ільницький М. С. Адміністративно-правове регулювання фінансового забезпечення та матеріально-технічного постачання органів внутрішніх справ : дис. кандидата юридичних наук : 12.00.07 / М. С. Ільницький. – К., 2009. – 240 с.

15. Кивлюк В. С. Погляди на формування та функціонування системи матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України / В. С. Кивлюк // Наука і оборона. – 2006. – № 2. – С. 22 – 27.

16. Директива Міністра оборони України Д-15 від 25.05.2004 р. “Про організацію оборонного планування у Збройних Силах України на 2004 – 2009 рр.” – К., 2004.

17. Остапець О. М. Орієнтири Державної програми розвитку ЗС України на 2006-2011 рр.: Аутсорсинг у Збройних Силах України. Режим доступу : <http://defpol.org.ua/site/index.php/uk/arhiv/obonoglyad/2711--2006-2011>.

17. Військова реформа в Україні: плануючи майбутнє варто озирнутися в минуле. Ч. 2. Режим доступу : <http://www.defense-ua.com/gus/hotnews/?id=37756>.

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 20.02.2013 р. № 120 “Про затвердження Порядку розроблення, освоєння та випуску нових видів продукції оборонного призначення, а також припинення випуску існуючих видів такої продукції” // Офіційний вісник України. – 2013. – № 16. – Ст. 559.

19. Логістика : курс лекцій / [уклад. : О. А. Біловодська, О. О. Суярова]. – Суми: Вид-во СумДУ, 2010. – С. 147.

20. Мюллер В. К. Англо-русский словарь / В. К. Мюллер / М. : Гос.изд-во иностранных словарей, 1963. – 538 с.

21. Ганшина К. А. Французско-русский словарь / Ганшина К. А. – М. : Русский язык, 1977. – 912 с.

22. Основы логистики : учеб. пособие / [под ред. Л. Б. Миротина и В. И. Сергеева]. – М. : ИНФРА, 2000. – 200 с.